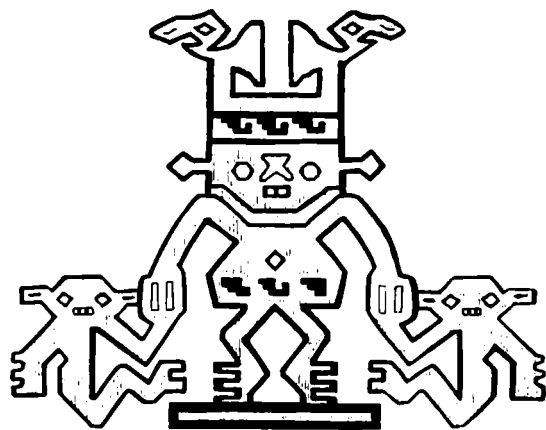

FRA
NATIONALMUSEETS
ARBEJDSMARK
1930

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KØBENHAVN - MCMXXX

MØNTFUNDET FRA KIRKE VÆRLØSE

AF GEORG GALSTER

ALLEHELGENDS DAG 1929, da Jordbruger Peder Rasmussen var ved at trække de sidste Plovfurer paa sin Mark i Kirke Værløse, stødte han paa en Del gamle Mønter, og Søndagen derpaa gravede han efter paa Findestedet. Det ligger paa Bakkehældet Vesten for Kirken, halvandet Hundrede Skridt fra Vejen og syv Skridt Nord for Skellet til Annexgaarden, den Gaard, hvor Præsten fra Farum i gamle Dage tog ind, naar han skulde udlægge Guds Ord for de Værløse Bønder. Paa Lergrunden, kun et Spadestik under Mulden, stod Bunden af en Lerpotte med Resten af Mønterne. Den øverste Del af Potten maa være pløjet bort, maa-ske for Aar tilbage; Skaarene var ikke til at spore. Faa Dage efter kørte Finderen den tre Mils Vej til Hovedstaden og afleverede Skatten som Danefæ til den kgl. Mønt- og Medaillesamling i Nationalmuseet.

Der optaltes 307 hele og 31 halve Penninge; de sidste var overklippet regelmæssigt efter Korslinjer i Præget; det var den Maade, man i gamle Dage skaffede Skillemønt til Veje. Af disse Mønter var 240 danske (heraf 24 halve), een norsk, 36 angelsaksiske (heraf 7 halve) og 61 tyske. — De danske Mønter var slagne under Knud den Store (1), Hardeknud (3), Magnus den Gode (2) og Sven Estridsen (234).

Da Møntvæsenet rodfæstedes i Danmark i 1020'erne, sloges Penningen ganske naturligt efter angelsaksisk Forbillede. Det var angelsaksiske Stempelskærere, der skar Stemplerne, saaledes som de var vant til i England. Hjemlige Købmænd og Guldsmede har efterlignet dem saa godt de evnede og slaaet Mønt for egen Regining snarere end for Kongens, hvis man tør slutte af de mange barbariserede Møntbilleder og forvirrede Omskrifter. Rundt om i Danmark byggedes Møntsmedjer, saaledes i Lund, Roskilde, Slagelse, Odense, Viborg, Ørbæk — for blot at nævne de Møntsteder, som har ydet Bidrag til Pengesummen fra Værløse, men der var endnu flere (bl. a. Ringsted, Ribe og Hedeby). Møntmestrene satte deres Navn paa Møntens Bagside som Garanti for, at Penningen var god og gæv, — for saa vidt da ikke den ukyndige Stempelskærer blot skar nogle forvanskede Bogstaver i Stedet. I dette Fund træffer vi under Hardeknud Møntmesternavnene Farthein og Brun i Lund og Roskilde (?), under Magnus: Toci og Su(m)erled i Lund. Paa Sven Estridsens Lundemønter fra Værløsefundet forekommer Navnene Kristiern, Toki Muun, Wulfet, Aslac, Alfnath, Aser, Atsor, Carl, Fadi, Guth, Stekar,

Svartbrand, Svein, Sven, (Thor)d, Thorgot, Th(u)rstan, Ulfcil, Warhus, samt i Runer: Asur, Alfrik og Sevine Ulfjets Frænde. — Den nævnte Ulfjet maa have været en betydelig Mand i Datiden, det er i al Fald hans Navn (ofte skrevet Wulfjet eller Wulfet), der hyppigst forekommer paa Sven Estridsens Mønter.

Fig. 1 Knud den Store. Ørbæk (ved Løgstør?). Forside. Mønten har forvirrede Omskrifter, og Kongebilledet er slet skaaret. — Fig. 2. Hardeknud. Lund. + HARÐEENVT · R: + Lindorm. — + FARÐEIN O'N LVND. Farthern slog ogsaa Mønt under Knud i Lund og York. — Fig. 3. Hardeknud. Forvirrede Omskrifter, Bagsiden nævner dog Møntmesteren Brun, der kendes fra Roskilde. — Fig. 4. Hardeknud. Ørbæk. Forside. + HARÐEENVT. — Fig. 5. Magnus den Gode. Lund. + MAHNVS REX — + TOCI ON LVND Kongenavnet er efter angelsaksisk Stavemaade skrevet med *h* i Stedet for *g*. — Fig. 6—11. Sven Estridsen. Lund. Mønter i byzantinsk Stil: Fig. 6. Konge i byzantinsk Klædedragt med Scepter og Rigsæble. Forvirret Omskrift. Bagsiden er ganske som Forsiden. — Fig. 7. Kristus i Højsædet med højre Haand velsignende udstrakt og med en Evangeliebog i venstre Haand. S antyder Kongenavnet Sven. Paa Bagsiden en Engel, der rækker Kongen et Scepter. — Fig. 8. SVEIN REXS. Fremstilling omtrent som forrige: Engel rækker Kongen et Banner. Paa det byzantiske Forbillede ses desuden Guds Haand, der rører Kongens Hoved; den ligner paa de danske Mønter nærmest en Fletning. Møntens Bagside bærer stort Kors og Navnene Kristiern, Toki Muun eller Vulfet. Fig. 9. Forvirrede Omskrifter. Guds Lam og Helligaandens Due. — Fig. 10. Forvirret Omskrift. Kristus staaende med foldede Hænder foran Højsædet. — Fig. 11. MÆNVS REX Kristus siddende med venstre Haand paa Brystet og højre Haand velsignende udstrakt. Bagsideomskrift med Runer: + *alfrik · on · lundi*: og derefter nogle Streger til Udfyldning. — Fig. 12. Harald Haardraade. Nidaros. Forvirrede Omskrifter. Treenighedsmærke.

Mønterne giver saaledes mange Navne paa ukendte Mænd, de fleste af angelsaksisk Herkomst. Ogsaa Bogstavformerne er latinsk-angelsaksiske, men temmelig sent i Sven Estridsens Kongetid sættes Omskrifterne helt eller delvis med Runer, og tillige betegnes Kongen som *Magnus rex*. Man har tidligere antaget, at disse Mønter var slagne for Magnus den Gode; men i en Række betydelige Fund af Møntskatte, der maa være nedlagt i 1040'erne og Begyndelsen af 1050'erne, da Sven Estridsen kæmpede først imod Kong Magnus og siden imod Harald Haardraade, forekommer de meget betegnende ikke. Forklaringen kan kun være den forlængst fremsatte, at disse ejendommelige Runemønter maa skrive sig fra Kong Sven, hvis kirkelige Navn ogsaa var Magnus.

Desuden viser Mønterne de skiftende Paavirkninger, først fra England, siden fra Byzans. Indførelsen af byzantinske Mønttyper (Christus, Engle, Konge i byzantinsk Klædebon, Lam og Due m. m.) sættes naturligt i Forbindelse med Harald Haardraades Hjemkomst fra Miklagaard med Kister fulde af Kejserens Mønt. Men desuden udvikledes hjemlige Mønttyper, saaledes Treenighedsmærket fra Roskilde, hvis Hovedkirke netop var viet til den hellige Trefoldighed. Naar denne Figur, der ligner tre sammenstillede Skjolde, træffes paa norske og nedersaksiske Mønter, er den sandsynligvis laant fra Roskildepennyngene. Møntprægning følger gerne i Christenforkyndelsens Spor, og oftest sættes christelige Symboler paa Mønterne, ret som for at give dem en fornøden Vielse; men paa den Maade blev hver lille Mønt ligesom et Flyveskrift, der forkyndte Christentroen, saa vidt den naaede.

Kun en enkelt norsk Mønt forekom i Skatten, men Forholdet mellem Danmark og Norge var ogsaa fjendtligt og uegnet til Købmandsfærd og Møntudveksling, lige til et Par Aar før Harald Haardraade faldt i England (1066).

De angelsaksiske Mønter bærer Kongenavnene Ethelred (2), Knud (10), Harald (7), Hardeknud (1) og Edward (16). De ældre af disse Mønter kom i Mængde til Landet i Danegælden, som Angelsakserne maatte udrede til de danske Erobrere. De mange Mønter fra Edward Bekenderen vidner dog om fortsat livlig Forbindelse, der brat afbrødes ved den normanniske Erobring 1066.

De 61 tyske Mønter er fra Kejserne Otto III (996—1002), Henrik II (1002—24), Konrad II (1024—39) og Henrik III (1039—56) og fra forskellige gejstlige og verdslige Fyrster. Forholdsvis de fleste (26) er fra det gamle Hertugdømme Saksen, vort nærmeste Naboland Syd for Ejderen og Elben. Den yngste af Mønterne er præget i Emden for Grev Herman (1059—86). Næstnyngste er to Mønter fra Erkebiskop Lupold af Mainz (1051—59).

Man maa altsaa bestemme Tiden for Nedlægningen af Skatten til sent i Sven Estridsens Kongetid eller omtrent 1070. (Mønterne og Fundene fra Harald Hens Tid er af en helt anden, ensartet Karakter). Værløsefundets Mønter spænder over omtrent 80 Aar, en Spændvidde, som er kendt fra andre samtidige Fund. Nedlægningen af Skatten kan ikke — som saa ofte ellers — sættes i Forbindelse med Krig eller Uroligheder; men det er jo heller ikke nødvendigt: utallige private Forhold kan have foranlediget en Mand til at betro sit Liggendefæ til Jordens Gemme. Ejendommeligt nok er det eneste hidtil kendte Møntfund fra Værløse Sogn en enkelt Lundepennyng fra Sven Estridsen. Den blev 1904 gravet op paa Kirkegaarden, og den har utvivlsomt været Dødmands Medgift. Men om den skulde have nogen Forbindelse med Ejeren af den nu fundne Pengesum, ja, derom kan vi naturligvis intet vide. Aarhundreders skiftende Vinde har sust om Værløse Kirkebakke, og Minderne om den gamle Bonde, der skjulte sine Penge maaske for Avindsmænd, maaske for egne Sønner, er forlængst vejret hen.